

ПОВТОР ЯК СТИЛІСТИЧНА ДОМІНАНТА МОДЕРНІСТСЬКОГО ТЕКСТУ

REPETITION AS A STYLISTIC DOMINANT OF THE MODERNIST TEXT

Матковська Г.О.,

orcid.org/0000-0002-0823-7905

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри англійської мови гуманітарного спрямування № 3

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Карачун Ю.Г.,

orcid.org/0000-0002-5171-8704

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Статтю присвячено дослідженню особливостей функціонування стилістичного повтору в художньому тексті. Розглянуто його основні структурні типи, стилістичні функції та специфіку взаємодії з іншими експресивними засобами. Повтор визначається як стилістичний прийом, заснований на розширенні моделі речення та полягає у використанні тотожних або подібних за формою або семантикою мовних елементів з метою емоційного впливу на читача й актуалізації важливої інформації в тексті. Матеріалом дослідження слугували тексти романів В. Вулф «Jacob's Room», «Orlando: A Biography», «The Waves», «To the Lighthouse», «The Years», з яких методом суцільної вибірки здійснено відбір контекстуалізованих фрагментів, що містять повторювані мовні одинці. Використовуючи компонентний, лінгвостилістичний, текстово-інтерпретаційний аналіз, встановлено головні лінгвальні параметри актуалізації цього прийому в тексті. За способом розташування в тексті розрізняємо контактні, дистантні й кільцеві повтори. За внутрішньою будовою повтори можуть складатися зі слова, словосполучення або речення. За особливостями відтворення форми повторюваної одиниці повтори поділяються на повні, часткові й параповтори або синонімічні повтори (*para-repetition*). Наукова розвідка підтвердила, що повтор є одним із найбільш продуктивних засобів експресивного синтаксису з точки зору забезпечення структурно-змістової єдності в межах окремих контекстуалізованих фрагментів і на рівні тексту загалом. У досліджених контекстуалізованих фрагментах цей засіб тяжіє до конвергенції з лексико-семантичними засобами виразності, такими як епітети, порівняння, в окремих випадках – з метафорою, гіперболою та метонімією. Конвергенція засобів виразності створює посилену експресивність тексту, регулюючи емоційний вплив на читача відповідно до задуму автора. Перспектива подальших досліджень пов'язана зі встановленням прагматичного потенціалу й нарративних функцій засобів експресивного синтаксису, заснованих на редукції вихідної моделі речення.

Ключові слова: повтор, експресивний синтаксис, жанрово-стилістична домінанта, художній текст, композиція.

The article is focused on the study of the peculiarities of stylistic repetition in a literary text. Its main structural types, stylistic functions and specifics of interplay with other expressive means are considered. Repetition is defined as a stylistic device based on the expansion of the sentence model and consists in the use of identical or similar, formally or semantically, linguistic elements with the aim of having an emotional impact on the reader and actualising crucial information in the text. The research material included the texts of the novels by V. Woolf «Jacob's Room», «Orlando: A Biography», «The Waves», «To the Lighthouse», and «The Years», from which contextualised fragments containing repeated linguistic units were selected using the method of continuous sampling. Employing component, linguistic, linguistic-stylistic, textual and interpretive analysis, the main linguistic parameters of the actualisation of repetition in the text were determined. We distinguish between contact, distant and ring repetitions according to their arrangement in the text. By their internal structure, repetitions can consist of a word, phrase or sentence. Depending on the peculiarities of reproducing the form of the repeated unit, repetitions are divided into full, partial and para-repetitions (*synonymous repetitions*). The research has confirmed that repetition is one of the most productive means of expressive syntax in terms of ensuring structural and semantic unity within individual contextualised fragments and at the level of the text as a whole. In the studied contextualised fragments, this means tends to converge with lexical and semantic expressive means, such as epithets, similes, and in some cases – metaphor, hyperbole and metonymy. The convergence of expressive means creates an enhanced expressiveness of the text, regulating the emotional impact on the reader in accordance with the author's intention. The prospect of further research is related to the establishment of the pragmatic potential and narrative functions of expressive syntax based on the reduction of the original sentence model.

Key words: repetition, expressive syntax, genre and stylistic dominant, literary text, narrative structure.

Постановка проблеми. Вивчення стилістичних особливостей художніх текстів, зокрема стилістичного прийому повтору, визначається необхідністю глибинної інтерпретації тексту

як маніфестації авторського ідіостилю й феномену світової культури. Домінантними структурними й стилістичними рисами художнього модерністського тексту є його неоднорідність

і фрагментарність, які забезпечують створення багатовимірного художнього простору тексту, в якому взаємодіють плани мовлення оповідача з планами мовлення персонажів твору, які не реалізують оповідну точку зору. В основі ефекту неоднорідності лежить взаємодія палітри стилістичних засобів, серед яких чільне місце посідає повтор – засіб виразного синтаксису, що ґрунтується на розширенні початкової моделі речення. Попри значну увагу науковців до проблем стилістичних особливостей художніх текстів, їхнього прагматичного впливу й особливостей функціонування стилістичних засобів і прийомів у них, питання впливу повтору на наративну прогресію, а також особливості його конвергенції з іншими стилістичними засобами висвітлені у наукових студіях фрагментарно. Ці фактори необхідні для всебічної інтерпретації художнього оповідного тексту й дослідження специфіки його впливу на читача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження цього засобу експресивного синтаксису привертало увагу численних науковців через його широкий функціональний потенціал. Насамперед, повтор мовних одиниць різного рівня є одним з ключових засобів досягнення когезії – формальної зв'язності тексту. На цю особливість вказували зокрема М. А. К. Холідей і Р. Хасан, зазначивши, що повторюваними можуть бути як тотожні мовні одиниці, так і синонімічні, що мають спільний референт, забезпечуючи тим самим лексичну зв'язність [4, с. 319]. Р. де Богранд і В. Дреслер, підкресливши роль повтору у формуванні зв'язності тексту, звертають увагу і на його експресивну функцію, яка полягає в акцентуації важливої інформації в тексті. При цьому, повторюваними можуть бути лексичні одиниці й синтаксичні конструкції [3, с. 57].

Досліджуючи роль повтору в досягненні зв'язності мовлення, С.-К. Тансканен зазначає, що повтор лексичної одиниці може бути тотожним або видозміненим, тобто повторювана одиниця може мати форму синоніма, гіпоніма, гіпероніма, а також синонімічної конструкції [5, с. 12]. Такий тип повтору М. Тулан називає параповтором. Науковець зауважує, що повтори загалом відіграють ключову роль у наративній динаміці й структурному оформленню оповіді [6, с. 53].

Прагматичний потенціал повтору підкреслив у своїй науковій розвідці А. Кейнк, вказуючи на його роль у створенні асоціативних образів у читача й оформленні наративної структури твору, шляхом акцентування уваги на значущих елементах наративу через збільшення кількості

використання повторюваних одиниць [2, с. 19]. Разом з тим, автор зауважує, що такий прагматичний потенціал впливу на читача має не лише лексичний повтор, а й дослівне відтворення синтаксичних одиниць [2, с. 20].

Постановка завдання. Завданням наукової розвідки є встановлення особливостей функціонування повтору у художніх текстах В. Вулф і вплив інших стилістичних засобів на його прагматичний потенціал.

Виклад основного матеріалу. Повтор визначається як стилістичний прийом, заснований на використанні в межах певного контексту тотожних або подібних за формою або семантикою мовних одиниць. Повтор є ключовим елементом виразного мовлення, який бере участь у створенні ритму тексту, емоційного впливу на читача й актуалізації важливої інформації в тексті.

У проаналізованих романах В. Вулф («Jacob's Room», «Orlando: A Biography», «The Waves», «To the Lighthouse», «The Years») активно функціонують різні структурні типи повторів. За способом розташування у тексті розрізняємо а) контактні, б) дистантні й в) кільцеві повтори. За внутрішньою будовою повтори можуть складатися зі а) слова, б) словосполучення або в) речення.

За особливостями відтворення форми повторюваної одиниці повтори поділяються на а) повні, б) часткові й в) параповтори або синонімічні повтори (para-repetition). У представленому фрагменті роману «Orlando: A Biography» спостерігаємо функціонування *повного повтору* лексеми *hand* як компоненту опису руки королеви Єлизавети I. За сюжетом герой твору низько вклоняється королеві, тому його поле зору вкрай обмежене. У зв'язку з цим суб'єктивне сприйняття образу монаршої особи, з перспективи Орlando, обмежується властивостями її руки:

Such was his shyness that he saw no more of her than her ringed hands in water; but it was enough. It was a memorable hand; a thin hand with long fingers always curling as if round orb or sceptre; a nervous, crabbed, sickly hand; a commanding hand too; a hand that had only to raise itself for a head to fall; a hand, he guessed, attached to an old body that smelt like a cupboard in which furs are kept in camphor; which body was yet caparisoned in all sorts of brocades and gems; <...> And in truth, his mind was such a welter of opposites – of the night and the blazing candles, of the shabby poet and the great Queen, of silent fields and the clatter of serving men – that he could see nothing; or only a hand [8, с. 31].

Семантичне розгортання образу здійснюється шляхом додавання до повторюваної лексеми *hand*

епітетів й описових зворотів, створюючи цілісний образ її зовнішності (*a memorable hand; a thin hand with long fingers*), характеру (*a commanding hand too*), владності (*ringed hands; a thin hand with long fingers always curling as if round orb or sceptre; a hand that had only to raise itself for a head to fall*), а також уявлення про вік та здоров'я (*a hand, he guessed, attached to an old body...; a nervous, crabbed, sickly hand*).

Зауважимо, що повний повтор не обмежується кількарізним вживанням окремих лексем в межах контекстуалізованого фрагменту тексту. Повторюваними також можуть бути предикативні словосполучення або окремі речення:

They sang as if the song were urged out of them by the pressure of the morning. They sang as if the edge of being were sharpened and must cut, must split the softness of the blue-green light [9, с. 131].

Повний повтор лексичних одиниць й синтаксичний паралелізм структури речень створює додатковий фокус на предметі зображення.

Парановтор або синонімічний повтор полягає у використанні синонімічних лексичних одиниць на позначення певного поняття в обмеженому контексті. Наступний уривок містить іронічний роздум щодо значення доброчесності в житті жінки:

*In normal circumstances a lovely young woman alone would have thought of nothing else; the whole edifice of female government is based on that **foundation stone**; chastity is their **jewel**, their **centrepiece**, which they run mad to protect, and die when ravished of* [8, с. 152–153].

Ефект іронії актуалізує використання трикомпонентного синонімічного повтору поняття, пов'язаного з вагою і значущістю – *foundation stone, jewel, centrepiece*. Крім того, посилення загальної експресії здійснюється за рахунок конвергенції повтору з метафорою (*edifice of female government*) й гіперболами (*they run mad to protect, and die when ravished of*).

Контактний повтор актуалізується шляхом множинного використання в рамках одного речення слова або словосполучення, поєднаних за допомогою сполучника *and* або безсполучниковим зв'язком. В наступному фрагменті спостерігаємо втілення експресивної функції цього засобу виразного синтаксису: *'I hear something **stamping**,'* said Louis. *'A great beast's foot is chained. It **stamps**, and **stamps**, and **stamps*** [9, с. 7].

У своєму монолозі головний герой роману «The Waves» Луїс описує нав'язливий звуковий образ, що переслідує його протягом усього життя. Створена асоціація гуркоту хвиль з важким посту-

пом тварини-велетня або чудовиська, а посилення акустичного образу реалізується шляхом конвергенції різних типів повторів. Багаторазове повторення дієслова *stamp* у різних формах фокусує увагу на повторюваності та нав'язливості дії, утворюючи частковий кільцевий повтор. Обрамлення фрагменту монологу створює ефект циклічної амплітудності, пов'язаної з повторюваним рухом хвиль до берега.

Аналогічний звуковий образ, пов'язаний зі сприйняттям Луїса, повторно фігурує у тексті роману:

'The beast stamps; the elephant with its foot chained; the great brute on the beach stamps,' said Louis [9, с. 9].

...but I hear always the sullen thud of the waves; and the chained beast stamps on the beach. It stamps and stamps [9, с. 69].

But the chained beast stamps and stamps on the shore [9, с. 80].

I find relics of myself in the sand that women made thousands of years ago, when I heard songs by the Nile and the chained beast stamping [9, с. 154].

Суб'єктивне сприйняття дійсності героєм пов'язане з його тривогою, на що вказує асоціація вільної морської стихії з прикутим звіром. Тривожність героя уособлює комплексна анімалістична метафора прикутої тварини, яка актуалізується шляхом конвергенції трьох компонентів. Ревіння і тупіт прикутого звіра порівняно з гуркотом хвиль (*the elephant with its foot chained; the great brute; the chained beast*). Головним компонентом акустичного образу, який характеризує сприйняття звуку героєм, є дієслово *to stamp*; номінативною складовою метафори виступають синонімічні лексеми *beast / brute / elephant*; означувальний компонент *chained*, який характеризує номінативний центр, виражений за допомогою дієприкметника в формі минулого часу.

Слід зауважити, що згадана асоціація не притаманна іншим персонажам роману, а останній випадок використання цього образу зафіксовано у п'ятій інтерлюдії роману, яка належить до плану авторського мовлення (*The sun had risen to its full height...*): *The waves fell; withdrew and fell again, like the thud of a great beast stamping* [9, с. 182]. Отже, проаналізовані зразки демонструють поєднання прийомів контактного повтору в межах речення або абзацу, які створюють складний метафоричний образ, і дистантного повтору цієї метафори у тексті, який виконує сюжетну функцію.

Художнім текстам також притаманне використання дистантного повтору в коротких текстових фрагментах, таких як окремі абзаци або

композиційно-мовленнєві форми. Структурно цей повтор може утворюватися окремими словами, словосполученнями або реченнями. Один із важливих аспектів дистантного повтору в досліджених текстах полягає у створенні центрального сюжетного образу. Приклад такого використання можна побачити в уривку з роману «Jacob's Room»:

The post for which she was waiting (strolling up Dods Hill while the random church bells swung a hymn tune about her head, the clock striking four straight through the circling notes; the glass purpling under a storm-cloud; and the two dozen houses of the village cowering, infinitely humble, in company under a leaf of shadow), the post, with all its variety of messages, envelopes addressed in bold hands, in slanting hands, stamped now with English stamps, again with Colonial stamps, or sometimes hastily dabbed with a yellow bar, the post was about to scatter a myriad messages over the world [7, с. 74].

У представленому абзаці спостерігаємо повторення лексичної одиниці *the post*, яка виступає як організуючий елемент оповіді. Важливо відзначити, що при кожному згадуванні пошти у цьому абзаці її роль змінюється, переходячи від вторинної до головної. Хоча лексична одиниця не змінюється на структурному рівні, ми можемо спостерігати певні функціонально-семантичні трансформації. При першому згадуванні, лексема *the post* є стилістично нейтральною, вона також контрастує з відокремленою дужками парентезою, синтаксично-стильовим прийомом, який у цьому контексті розкриває хронотоп оповіді. Виразальний потенціал парентези посилено шляхом конвергенції прийому з метафорами *a leaf of shadow* та *the glass purpling under a storm-cloud*.

У наступному контексті лексема *the post* функціонує як складова повтору й набуває експресивного забарвлення. Її домінантна роль у цій частині абзацу підкреслена шляхом додавання характеристик, які загалом деталізують художній образ (*with all its variety of messages, envelopes addressed in bold hands...*). Слід зауважити, що посилену експресивність в цьому контексті створює конвергенція кільцевого повтору з іншими засобами виразального синтаксису, як от контактного повтору (... *envelopes addressed in bold hands, in slanting hands...*) й синтаксичного паралелізму, який актуалізується в результаті використання сполучника *in* й протиставлення манери письма (*bold / slanting*).

У третьому випадку лексема *the post* займає особливо важливу позицію, оскільки воно є тре-

тім елементом повтору й супроводжується семантичною градацією (від вторинного до головного). Його статус підкреслюється тим, що воно виконує синтаксичну функцію підмета (*the post was about to scatter a myriad messages over the world*). За допомогою гіперболи (*a myriad messages*) посилюється виразність образу.

Повторюваними елементами в тексті можуть також виступати самостійні речення. Наведений нижче монолог Лілі Бріско з роману «To the Lighthouse» демонструє використання повторюваного речення як лейтмотиву, що організовує навколо себе роздум героїні:

She was dead. Here was Lily, at forty-four, wasting her time, unable to do a thing, standing there, playing at painting, playing at the one thing one did not play at, and it was all Mrs. Ramsay's fault. She was dead. The step where she used to sit was empty. She was dead [11, с. 125].

Внутрішній монолог Лілі Бріско, актуалізується у формі невластне-прямого мовлення; плин її роздуму про власне життя переривається короткими повторюваними твердженням *She was dead*, створюючи ритм оповіді. Виразність цього фрагменту посилює використання контактних повторів (*playing at painting, playing at the one thing one did not play at*) й часткового синтаксичного паралелізму (*Here was Lily, ...wasting her time, ...standing there, playing at painting...*). Роздуми й спогади, оформлені засобами невластне-прямого мовлення й насичені повторюваними одиницями, а також конструкціями синтаксичного паралелізму, контрастують з компактною структурою речення-лейтмотиву, підкреслюючи тим самим межу між внутрішнім світом героїні та її об'єктивною дійсністю.

Кільцевий повтор характеризує розміщення повторюваних одиниць (слів, словосполучень або речень) на початку й в кінці уривку тексту. У наступному фрагменті повторюваною одиницею є речення "*She was one of the unlucky ones*", завдяки якому здійснюється обрамлення оповіді:

She was one of the unlucky ones. She had been thinking it was a safe job, sure to last the summer out anyhow. The lady was dead; the gentleman too. She had got the job through her son the policeman. The house with its basement would never let this side of Christmas – so they told her. She had only to show parties round who came with orders to view from the agent. And she always mentioned the basement – how damp it was. 'Look at that stain on the ceiling'. There it was, sure enough. All the same, the party from China took a fancy to it. It suited him, he said. He had business in the city. She was one of the unlucky

ones – after three months to turn out and lodge with her son in Pimlico [10, с. 193].

Специфіка повтору цього типу ґрунтується на зміні риторичної функції повторювальних компонентів; тобто перший складник виступає в якості тези, а другий компонент виконує роль висновка.

У досліджених художніх текстах також спостерігаємо використання конструкцій епанаси або повтору-підхоплення, при якому відбувається повторення останнього елемента одного речення на початку наступного [1, с. 225]: *Rhoda had inherited her father's cold grey eyes. Cold grey eyes George Plumer had, but in them was an abstract light* [9, с. 16]. Важливо зауважити, що повторюване словосполучення *cold grey eyes* набуває додаткового значення у другому реченні шляхом уточнення їхньої особливості (*in them was an abstract light*), а загальна експресивність висловлювання посилюється за рахунок конвергенції повтору з інверсією.

Окремим типом повтору є полісиндетон, тобто повтор однакових сполучників перед однорідними членами простого речення або предикативними комплексами у складному реченні. В досліджених текстах використання цього засобу нерідко пов'язане з динамічним зображенням пейзажів, які швидко змінюються: *Now she saw heavy carts coming along the roads, laden with tree trunks, which they were taking, she knew, to be sawn for firewood;*

and then appeared the roofs and belfries and towers and courtyards of her own home [8, с. 74].

Багатосполучниковість поєднано зі стилістичним прийомом переліку. Конвергенція цих прийомів додає динамічності опису, традиційно статичному з точки зору наративної прогресії. Використання елементів невластиво-прямого мовлення у цьому фрагменті поєднує плани оповіді наратора й внутрішнього мовлення персонажа, створює ефект суб'єктивного сприйняття руху в системі координат художнього простору тексту.

Висновки. Дослідження підтвердило, що повтор є одним із найбільш продуктивних засобів експресивного синтаксису з точки зору забезпечення структурно-змістової єдності в межах окремих контекстуалізованих фрагментів і на рівні тексту загалом. У досліджених контекстуалізованих фрагментах цей засіб тяжіє до конвергенції з лексико-семантичними засобами виразності, такими як епітети, порівняння, в окремих випадках – з метафорою, гіперболою та метонімією. Конвергенція засобів виразності створює посилену експресивність тексту, регулюючи емоційний вплив на читача відповідно до задуму автора.

Перспектива подальших досліджень пов'язана зі встановленням прагматичного потенціалу й наративних функцій засобів експресивного синтаксису, заснованих на редукції вихідної моделі речення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ріжко Р. Повтор як семантико-стилістична домінанта в українській поезії кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2009. Вип. 86. С. 219–230.
2. Caink, A. The Art of Repetition in Muriel Spark's Telling. *Pragmatic Literary Stylistics. Palgrave Studies in Pragmatics, Language and Cognition* / eds. Chapman, S., Clark, B. London : Palgrave Macmillan, 2014. 229 p.
3. De Beaugrande, R., Dressler, W. Introduction to text linguistics. London, New York : Longman, 1981. 243 p.
4. Halliday, M.A.K., Hassan, R. Cohesion in English. London : Routledge, 2013. 392 p.
5. Tanskanen, S-K. Collaborating towards Coherence. Amsterdam : John Benjamins, 2006. 207 p.
6. Toolan, M. Narrative Progression in the Short Story: A Corpus Stylistic Approach. Amsterdam : John Benjamins, 2009. 212 p.
7. Woolf, V. Jacob's Room. Oxford : Oxford University Press, 2008. 308 p.
8. Woolf, V. Orlando: A Biography. Oxford : Oxford University Press, 1998. 345 p.
9. Woolf, V. The Waves. Ware : Wordsworth Editions Ltd, 2000. 192 p.
10. Woolf V. The Years. London : Penguin Random House UK, 2016. 416 p.
11. Woolf, V. To the Lighthouse. Ware : Wordsworth Editions Ltd, 2002. 159 p.